

เจ้าพระยาที่เปลี่ยนมานับถือเถรวาทเติบโตมีอำนาจเหนือรัฐทะเลสาบ
กัมพูชา ที่ยังนับถือพราหมณ์และมหายาน แล้วกำลังปะทะกับเถรวาท
จนอ่อนแอลง ปราสาทต่างๆ เช่น ปราสาทวัตุมุ, ปราสาทพระวิหาร ฯลฯ
ร่วงโรยแล้วจะรกร้างต่อไป

เมื่อมีเหตุวุ่นวายแล้วไม่มั่นคงทางกัมพูชา บรรดาผู้คนดั้งเดิม
บริเวณมหาสารคามและโขง-ชี-มูล ก็ค่อยๆทยอยเคลื่อนย้ายไป
ตั้งหลักแหล่งทำมาหากินและทำมาค้าขายย่านอื่นที่มั่นคงกว่า เช่น
ขึ้นไปทางเหนือตามลำน้ำโขงอยู่เวียงจันทน์ลงทางใต้อยู่เมืองพระนครหลวง,
ออกไปทางตะวันตกอยู่เมืองนครราชสีมา, บางพวกลงไปอยุธยา-ละโว้
ทั้งหมดนี้ส่งผลให้มีกรุงศรีอยุธยา ราชอาณาจักรสยามแห่งแรก ที่
ลุ่มน้ำเจ้าพระยา แล้วมีอำนาจควบคุมลุ่มน้ำมูลถึงสองฝั่งโขงต่อไป
ข้างหน้า

ส่วนพวกติดที่อยู่แหล่งเดิมทั้งสองฝั่งโขง-ชี-มูล ต่างเคลื่อน
ย้ายไปมาหา “ของป่า” คนพวกนี้ส่วนมากพูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร
แล้วถูกเรียกจากคนอื่นในสมัยหลังว่า “ข่า” (ภาษาลาวหมายถึง ชี้ข่า)
โดยมีศูนย์กลางอยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง แต่ควบคุมกลุ่มคนทาง
ฝั่งขวาด้วย เช่น ทางอุบลราชธานีและบริเวณต่อเนื่องถึงร้อยเอ็ด,
มหาสารคาม ฯลฯ

14.

หลัง พ.ศ. 2000

ลาวก่อสร้างเมืองใหม่

ทางโขง-ชี-มูล และมหาสารคาม

หลัง พ.ศ. 2000 มหาสารคาม และโขง-ชี-มูล มีพวกลาวจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเคลื่อนย้ายหนีความขัดแย้งทางการเมืองมาตั้งหลักแหล่งในอีสานแล้วก่อสร้างเมืองขึ้นใหม่ที่ซับซ้อนลงบริเวณบ้านเมืองเก่าที่รกร้างไปแล้ว ทำให้รัฐลาวแยกเป็น 3 พวก คือ (1) หลวงพระบางเป็นลาวเหนือ (2) เวียงจันทน์เป็นลาวกลาง (3) จำปาสักเป็นลาวใต้

อำนาจของเวียงจันทน์ขยายถึงเมืองมหาสารคาม แล้วรวมหมดบริเวณลุ่มน้ำชี แต่ทางลุ่มน้ำมูลอยู่ในอำนาจทางการเมืองของรัฐอโยธยา-ละโว้ มีเมืองนครราชสีมาเป็นศูนย์กลางที่ไม่อยู่ในวัฒนธรรมลาว (แต่อยู่ในวัฒนธรรมลุ่มน้ำเจ้าพระยา เช่น กินข้าวเจ้า, ทุ่งโจงกระเบน, เล่นเพลงโคราช ฯลฯ)

ปราสาทหินต่างๆที่เคยเป็นศูนย์กลางศักดิ์สิทธิ์เมื่อศตวรรษก่อนๆ เช่น ปราสาทวัดภู (ลาว), ปราสาทพระวิหาร (กัมพูชา) ร่วงโรยแล้วรกร้างกลางป่าดง แต่ผู้คนยังมีความทรงจำเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ บางพวกจึงยังจาริกแสวงบุญ แต่บางพวกสัญจรไพร่ไปพบโดยบังเอิญ เลียบบอกเล่ากันสืบมาปากต่อปากตามความเข้าใจของแต่ละกลุ่มคน

ดั่งมีจดบันทึกไว้ในเอกสารสมัยหลังๆ บรรดาปราสาทที่อยู่เขตมหาสารคามและทุ่งกุลารั้วอยู่ในสภาพเดียวกัน

มหาสารคามอยู่ขอบกระทะของแอ่งที่ราบสูง นับเป็น “เขตสะสม” ขนาบด้วยศูนย์รวมกลุ่มชนชาติพันธุ์ต่างๆ 2 ด้าน คือ

ด้านเหนือ มีพระธาตุพนมเป็นศูนย์กลางศักดิ์สิทธิ์มาตั้งแต่หลัง พ.ศ. 1000 แม้จะร่วงโรยบางยุคสมัย แต่ไม่เคยร้างผู้คน ช้าจะยังมีความสำคัญมากขึ้นต่อไปข้างหน้า

ด้านใต้ มีปราสาทวัดภู จำปาสัก เป็นศูนย์กลางศักดิ์สิทธิ์มาตั้งแต่หลัง พ.ศ. 1500 แม้จะลดความสำคัญลง แต่ยังมีกลุ่มคนพื้นเมืองเคารพนับถือต่อเนื่องไม่ขาดสาย เพราะเป็นชุมทางคมนาคมใหญ่และสำคัญมาก

แต่มหาสารคามขณะนั้นเป็นป่าดงอยู่ขอบกระทะ จึงไม่มีหลักแหล่งชุมชนถาวรขนาดใหญ่ระดับเมือง จะมีก็ต่อเมื่อลาวและข่าเคลื่อนย้ายมาจากที่อื่นๆ เช่น จากศูนย์กลาง 2 แห่ง คือ หลวงพระบาง, เวียงจันทน์ เช่น กรณีพระครูยอดแก้ว แห่งวัดโพนสะเม็ก หรือ “ยาคุขี้หอม” กับเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูรหนีลงมา จากเวียงจันทน์ผ่านดินแดนมหาสารคามไปจำปาสัก (ตรงกับแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชาแห่งกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2231-2245) สถาปนารัฐจำปาสักขึ้นเป็นลาวใต้

15.

หลัง พ.ศ. 2200

ยกบ้านเป็นเมือง

บุกเบิกทุ่งกุลารั้วถึงมหาสารคาม

หลัง พ.ศ. 2200 ลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงข้ามมาฝั่งขวา หักร้าง
ถางพงลงหลักปักฐานทางทุ่งกุลารั้ว แล้วยกบ้านเป็นเมืองจนถึงบริเวณ
ที่จะเป็นมหาสารคามต่อไปข้างหน้า หรือพูดอีกอย่างหนึ่งได้ว่า
มหาสารคามเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของร้อยเอ็ด ดังนั้นพัฒนาการของ
มหาสารคามตั้งแต่นั้นไปขึ้นอยู่กับพัฒนาการของร้อยเอ็ด

เจ้าสร้อยศรีสมุทรแห่งรัฐจำปาสัก (ลาวใต้) ให้ “จารย์แก้ว” พา
ผู้คนพลไพร่จำนวนหนึ่งจากเมืองจำปาสักฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ข้ามไป
ฝั่งขวา แล้วหาที่สร้างเมืองใหม่บริเวณขอบทุ่งกุลารั้ว เมื่อราว พ.ศ. 2256
ให้ชื่อเรียกว่า “เมืองท่ง” (ปัจจุบันอยู่ในเขต อ. สุวรรณภูมิ จ. ร้อยเอ็ด
คำว่า ท่ง คือ ทุ่ง เช่น ทุ่งนา เรียกท่งนา ก็ได้ เมืองท่ง นี้ต่อไปข้างหน้า
จะขยายไปสร้างเมืองร้อยเอ็ด)

ก่อนกรุงศรีอยุธยาแตก เมื่อ พ.ศ. 2310 เกิดขัดแย้งในหมู่
เครือญาติผู้มีอำนาจเมืองท่ง เจ้าเมืองท่งขอพึ่งอำนาจพระเจ้าเอกทัศ
กรุงศรีอยุธยา เมืองท่งขาดจากอำนาจรัฐจำปาสัก เข้าอยู่ในอำนาจของ
กรุงศรีอยุธยาตั้งแต่ครั้งนั้น จนกรุงแตก

ต่อไปข้างหน้าราวหลัง พ.ศ. 2300 แผ่นดินสมเด็จพระเจ้ากรุง

ธนบุรี ย้ายเมืองท่งไปอยู่บริเวณดงเท้าสาร แล้วยกขึ้นเป็นเมือง ชื่อเมืองสุวรรณภูมิ (ปัจจุบัน คือ อ. สุวรรณภูมิ จ. ร้อยเอ็ด) มีอาณาเขตถึงมหาสารคาม

เขตเมืองสุวรรณภูมิ “ตั้งแต่ปากลำน้ำพาชี (ลำน้ำชี) ตกลำน้ำมูล ขึ้นมาตามลำน้ำพาชี ถึงปากห้วย ตางเคี้ย ขึ้นไปทุ่งลาดไถ ไปบ้านซ้อเหล็ก (บ้านชีเหล็ก) บ้านแก่งทรายหิน ตั้งแต่ถ้ำเต่า เหวฮวด (เหวฮวก) ดวงสวนอ้อย บึงกุย (อยู่ใน จ. มหาสารคาม) ศาลา อี้แก้งภูเมง หนองม่วงคลุ้ม กุ่มปัก ศาลาหักมุดแดง ประจบปากลำน้ำพาชี (ลำน้ำชี) ตกลำน้ำนี้เป็นเขตเมืองสุวรรณภูมิ”

พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน ของ หม่อมอมร
วงษ์วิจิตร (ม.ร.ว. ปฐม คนเอนจ)

16.

หลัง พ.ศ. 2300

มหาสารคาม

เป็นส่วนหนึ่งของร้อยเอ็ด

หลัง พ.ศ. 2300 มหาสารคามเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของเมืองร้อยเอ็ด (แรกตั้งบนพื้นที่เก่า) เพราะมีผู้คนพลไพร่เดือดร้อนจากความขัดแย้งทางการเมืองในเวียงจันทน์ เลยพากันหนีข้ามแม่น้ำโขงมาหาหลักแหล่งใหม่มากกว่าเดิม

คนกลุ่มหนึ่งตั้งหลักแหล่งอยู่ “บ้านกุ่ม” (กุ่ม เป็นชื่อพรรณไม้ชนิดหนึ่งอยู่ตามริมน้ำ มีใบใช้ตองกินได้ คนลาวเรียก สัมผักกุ่ม, แล้วยังเป็นชื่อปลามีเกล็ดชนิดหนึ่ง คล้ายปลาดตะเพียน แต่ขนาดเล็กกว่า เรียก ปลากุ่ม) อันเป็นที่ตั้งเมืองเก่าชื่อว่า เมืองสาเกต หรือเมืองร้อยเอ็ดประจวบ

ครั้น พ.ศ. 2318 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีก็โปรดให้ยกบ้านกุ่มขึ้นเป็นเมืองมีชื่อตามเดิมว่า เมืองร้อยเอ็ด มีพื้นที่เข้าไปถึงมหาสารคามทุกวันนี้ (ดูล้อมกรอบ)

เอกสารเก่าระบุว่า โปรดให้ท้าวทน (สุทนต์) เป็นพระขัติยะวงษาเจ้าเมืองร้อยเอ็ด คนแรก เท่ากับเป็นเจ้าของเมืองครอบคลุมถึงบริเวณมหาสารคาม

เขตเมืองร้อยเอ็ด “ตั้งแต่ลำน้ำยาง ตกลำน้ำพาชี (ลำน้ำชี) ขึ้นไปภูตอกซ้อน หินทอด ยอดค่าง คู่สามต้น อันสามชวาย สนามมาคหน้า ผ้าขาวพินนา ฝ่ายพระยานาคภูเมง มาประจบหนองแก้วศาลาอิแก้ง มาบึงกุก (อยู่ใน จ. มหาสารคาม) นี่เป็นอาณาเขตเมืองร้อยเอ็ด”

พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน ของ หม่อมอมรวงษ์วิจิตร (ม.ร.ว. ปฐม คเนจร)

17.

พ.ศ. 2369

มหาสารคาม สมัยรัชกาลที่ 3
กับกองทัพเจ้าอนุวงศ์

พ.ศ. 2369 เจ้าอนุวงศ์ กษัตริย์ลาวส่งกองทัพจากเวียงจันทน์ ผ่าน
ดินแดนมหาสารคาม เมืองร้อยเอ็ด ลงไปยึดเมืองนครราชสีมา

เจ้าเมืองร้อยเอ็ด ยอมอ่อนน้อมกองทัพเจ้าอนุวงศ์ พร้อมกับ
ยกลูกสาว 3 คน เข้าถวายตัวเป็นนางกำนัล

ครั้นกองทัพเวียงจันทน์พ่ายกลับมา เจ้าเมืองร้อยเอ็ดให้พลไพร่
ร้อยเอ็ด, มหาสารคาม โจมตีซ้ำเติมจนแตกหนีไป เจ้าเมืองได้ความดี
ความชอบจากกรุงเทพฯ ขณะนั้นอยู่ในแผ่นดินรัชกาลที่ 3 (พระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว)

(บน) สะพานข้ามกุดนางโย ทางเข้าเมืองมหาสารคาม
(ล่าง) กุดนางโย หรือ กุดยางใหญ่

18.

พ.ศ. 2408

แรกตั้งเมืองมหาสารคาม
เขียนว่า “มหาสา^๕ลคาม”

พ.ศ. 2408 แรกตั้งเมืองมหาสารคาม ในแผ่นดินรัชกาลที่ 4 (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) แต่ใบบอกสะกดว่า “มหาสา^๕ลคาม”

ท้าวมหาไชย (กวต) บุตรอุปฮาดเมืองร้อยเอ็ด รับแต่งตั้งเป็น **พระเจริญราชเดช** เจ้าเมืองมหาสารคามคนแรก

แรกๆให้เมืองมหาสารคามขึ้นกับเมืองร้อยเอ็ด ครั้น พ.ศ. 2412 แยกไปขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ไม่ขึ้นเมืองร้อยเอ็ดอีกต่อไป

มหา ใหญ่, ยิ่ง, มาก **สาละ** ไม้ยืนต้นชนิดหนึ่งของอินเดีย พระพุทธเจ้าประสูติและปรินิพพานใต้ร่มไม้สาละ (เคยแปลกันว่า ต้น **รัง**) **คาม** บ้าน, หมู่บ้าน, ที่อยู่

มหาสาละคาม สอดคล้องกับชื่อบ้าน “**กุดนางใย**” หรือ “**กุดยางใหญ่**” ส่วนคำว่า “**กุด**” นั้นอาจจะไม่เอามารวมด้วย แต่หากจะพิจารณาว่ายกบ้านกุดลิงเป็นเมืองวานรนิวาส “**กุด**” นั้นทางราชสำนักกรุงเทพฯ เข้าใจว่าเป็นที่อยู่อาศัย จึงใช้คำว่า “**นิวาส**” ซึ่งมีความหมายคล้ายกับคำว่า “**คาม**” กรณีบ้านกุดยางใหญ่ จึงใช้ว่า **มหาสาละคาม**

ศาลเจ้าแม่นางโยคู่กับศาลเจ้าพ่อขุนด่าน อยู่ข้างสะพานข้ามกุคนางโย

มหาสารคาม หมายถึงบริเวณที่เต็มไปด้วยต้นยางใหญ่ (เสมือนไม้ยืนต้นชนิดหนึ่งในชมพูทวีปที่พระพุทธเจ้าประสูติและปรินิพพานได้ร่วมไม้สาละ หรือ ต้นรัง)

แรกตั้งเมืองเมื่อ พ.ศ. 2408 ในแผ่นดินรัชกาลที่ 4 มีใบบอกเขียนว่า **“มหาสารคาม”** เป็นคำผูกขึ้นใหม่ จากนามเก่าแก่ว่า **บ้านลาดกุดยางใหญ่**

กุด ราชสำนักกรุงเทพฯเข้าใจว่า กุฎิ หรือที่อยู่อาศัย จึงใช้คำว่า คาม ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เคยกล่าวถึงความเข้าใจผิดในคำนี้ กรณียกบ้านกุดลิงเป็นเมืองวานรนิวาส ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกับตั้งเมืองมหาสารคาม

กุด คือแหล่งน้ำย่อยที่แยกจากแหล่งน้ำใหญ่ กุด คือทะเลสาบ เพราะไม่มีน้ำเชื่อมโยงกับแหล่งน้ำใหญ่ เช่น ทะเลสาบในกัมพูชา เป็นกุดของแม่น้ำโขง แม่น้ำสายใหญ่ทุกสายมีกุดอยู่ใกล้เคียงกับสายน้ำใหญ่ ชาวอีสานเรียก “กุด” เพราะเป็นแหล่งน้ำที่สั้นๆ ในกุดมักจะมีปลาชุกชุม ภาษาอังกฤษเรียกกุดว่า ox bowl lake (ทะเลสาบรูปแอก) หรือ yoke-shape lagoon แม่น้ำใหญ่ทุกสายมักจะมีกุด แม้แต่ห้วยปลาแตกสายน้ำสำคัญของ จ. อำนาจเจริญ มีกุดที่ ต. ดอนเมย ชื่อกุดใหญ่และวังเย็น

[ศัพท์เกี่ยวกับแผ่นดินแม่น้ำในภาคอีสาน อธิบายโดย “คำหมาน คนไค” ใน หนังสืออีสาน, ฉบับที่ 3 (16-30 พฤศจิกายน 2554), หน้า 98-99]

ยาง (ต้นยาง) ต้นไม้ยืนต้นชนิดหนึ่งในจำพวกต้นรัง จึงใช้คำว่าสาละ ซึ่งในพจนานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ ของ ปรีชา พิณทอง ระบุไว้ชัด

ใหญ่ ตรงกับคำว่า มหา

มหาสารคาม คำนี้ น่าจะเป็นคำที่ถูกต้อง เพราะมีความหมายสอดคล้องกับชื่อบริเวณที่ตั้งเมืองในสมัยนั้น แต่ปัจจุบันได้เพี้ยนมาเป็นมหาสารคาม

[ธีรชัย บุญมาธรรม. “มหาศาลคาม มหาศาลคาม มหาสารคาม มหาสารคาม มหาสารคาม,” ใน รัชมังคลาภิเษก : อีสานศึกษา. สถาพร พันธุ์มณี (บรรณาธิการ). ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคามจัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก, 2531, หน้า 13-18, และ ธีรชัย บุญมาธรรม. “ที่มาของชื่อเมืองมหาสารคาม,” ใน ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 23 ฉบับที่ 10 (สิงหาคม 2545), หน้า 124-127]

“ลุลลศักราช 1127¹ ปีฉลู สัปตศก พระขัติยวงษาเจ้าเมืองร้อยเอ็ด มีบอกขอตั้งบ้านลาดกุดยางใหญ่ (อุทยานงใหญ่ ฤาโย) เป็นเมือง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านลาดกุดยางใหญ่ อุทยานงโย เป็นเมืองมหาสารคาม ให้ท้าวมหาไชย บุตรอุปฮาด (สิง) เมืองร้อยเอ็ด เป็นพระเจริณราชเดช เจ้าเมือง ให้ท้าวบัวทองบุตรอุปฮาด (ภู) เป็นอัครฮาด ให้ท้าวไชยวงษา (ฮึง) บุตรพระขัติยวงษา เจ้าเมืองร้อยเอ็ด เป็นอัครวงษ์ ให้ท้าวเถื่อนบุตรพระขัติยวงษา (จัน) เจ้าเมืองร้อยเอ็ด เป็นอัครบุตรีรักษาเมืองมหาสารคามขึ้นเมืองร้อยเอ็ด เมืองร้อยเอ็ดได้แบ่งเลขให้ 4000 คน ทั้งลำมะโนคร้วประมาณ 9000 คน”

¹ตรงกับ พ.ศ. 2408

[พงศาวดารเมืองมณฑลอีสาน ของ หม่อมอมรวงษ์วิจิตร (ม.ร.ว. ปฐมคเนจร) ใน ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 9, คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี มอบให้กรมศิลปากรจัดพิมพ์ในนามคณะกรรมการโครงการชำระและจัดพิมพ์เผยแพร่หนังสือชุดประชุมพงศาวดารเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี, พิมพ์ครั้งแรก พุทธศักราช 2545, หน้า 339]

19.

พ.ศ. 2433

เมืองมหาสารคาม

เป็น “หัวเมืองเอก”

พ.ศ. 2433 รัชกาลที่ 5 (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) โปรดให้ปฏิรูปการปกครอง ให้รวมหัวเมืองลาวเข้าด้วยกัน เพื่อให้ควบคุมและดูแลง่ายและทั่วถึง เพราะก่อนหน้านั้นฝรั่งเศสยึดครองเวียดนามกับกัมพูชาหมดแล้ว เลยกลัวจะยึดสยามด้วย

เมืองมหาสารคาม เป็นเมืองเอกของหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ มีเมืองขึ้น 2 เมือง คือ เมืองวาปีปทุม (อ. วาปีปทุม) และเมืองโกสุมพิสัย (อ. โกสุมพิสัย)

หลังจากนั้นมีการปรับเปลี่ยนระเบียบการปกครองอีกหลายครั้ง หลายหนในชื่อต่างๆกัน เพื่อหลีกเลี่ยงการล่าเมืองขึ้นของฝรั่งเศส เช่น เปลี่ยนเป็นหัวเมืองลาวกาว, มณฑลลาวกาว, มณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ, มณฑลอิสาน ฯลฯ

20.

พ.ศ. 2444

“ผีบุญ” เมืองมหาสารคาม ต่อต้านอำนาจ ร.5

เมืองมหาสารคาม มีท้าวบุญรอดเป็นหัวหน้า “ผีบุญ” ท้าวเล่า
เป็นรองหัวหน้า มีพรรคพวกอีกหลายคน แต่ถูกจับได้หมด เมื่อเดือน
เมษายน พ.ศ. 2445

พ.ศ. 2444 มีผู้อ้างตนเป็นผู้มีบุญ หรือ “ผีบุญ” ทำนายว่า
หินแฮ่ (หินลูกรัง) จะกลายเป็นทองคำ เมื่อถึงวันกำหนดมีลมพายุ
พัดท้องฟ้ามืดมิด ชาวบ้านเลยพากันไปเก็บหินแฮ่ที่เมืองเสลภูมิ
(อ. เสลภูมิ จ. ร้อยเอ็ด) มาเก็บใส่ไหไว้จำนวนมาก

ขบวนการผู้มีบุญเป็นผลของการปฏิรูปการปกครองในแผ่นดิน
รัชกาลที่ 5 ที่เจ้านายท้องถิ่นไม่พอใจ เพราะถูกลิดรอนอำนาจที่เคย
มีมาก่อน

21.

พ.ศ. 2456

มหาสารคาม

ขึ้นกับมณฑลร้อยเอ็ด

พ.ศ. 2456 มหาสารคาม ขึ้นมณฑลร้อยเอ็ด มี 3 จังหวัด คือ
ร้อยเอ็ด, กาฬสินธุ์ และมหาสารคาม
หม่อมเจ้าพนมาศ นวรัตน์ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดคนแรก (พ.ศ.
2456-2459)